

Kaupunkien kulttuuriperintö ja osallistaminen

Visa Immonen, Anna Sivula ja Aura Kivilaakso

Kulttuuriperintö ohjaa yhdyskuntasuunnittelua. Se on kietoutunut maanomistusoloihin, alueidenkäytön suunnitteluun ja arvottamiseen, ja kulttuuriperintö sisältyy palvelutuotantoon sekä resurssina että palveluiden kysyntää suuntaavana aktiivisuutena. Kulttuuriperintö on hyvin toiminnallinen käsite. Termi nykymerkityksineen on kuitenkin uusi, vaikka ilmiö on vanha.

Suhtautuminen menneisyyden jälkiin on vaihdellut eri aikoina. Kaupunkisuunnittelussa kulttuuriperinnön merkitys on vahvistunut 2000-luvulla. Kaupungistumisen kiihtyminen ja nousu megatrendiksi sekä kulttuuriperintökäsitteen näkyminen YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa (SDG) erityisesti kestävän kaupunkikehityksen osana ovat tuoneet kulttuuriperinnön uudella tavalla osaksi kaupunkisuunnittelijoiden tietoisuutta. Käsite on laajentunut kattamaan uusia alueita. Suomessa kulttuuriperintö on levittäytynyt arkisiin ympäristöihin ja esimerkiksi lähiöihin, jotka ovat vähitellen muuttuneet modernismin ja historiattomuuden symboleista muistojen paikoiksi, eläväksi urbaaniperinnöksi ja jopa suojelukohteiksi.

Käsitykset kaupungeista kestävän kehityksen keskuksina ja kulttuuriperinnön luonteesta ovat nopeassa muutoksessa. Tämän vuoksi kaupunkien kulttuuriperinnön laajamittaiselle uudelleenarvioinnille ja tutkimukselle on tarvetta. Prof. Visa Immosen vetämä, monitieteinen tutkijaryhmä tarttui haasteeseen ja sai Urbaaniperintö-projektille (*Turku Heritage Lab*) rahoituksen Turun kaupunkitutkimusohjelmalta vuosiksi 2020–2021.

Halusimme osana projektiamme selvittää kaupunkien kulttuuriperinnön tutkimuksen nykytilaa, ja *Yhdyskuntasuunnittelu*-lehden toimitus hyväksyi ehdotuksemme erikoisnumerosta. Saimme kirjoituskutsuun niin runsaasti hyviä ehdotuksia, että yhdestä erikoisnumerosta tulikin kaksi. Ensimmäinen teemanumero (YS 1/2022) syventyy kaupunkilaisten osallisuuteen ja osallistamiseen suunnitteluprosesseissa. Artikkelit käsittelevät osallisuutta niin kaupunkien strategiatekstien ja visioiden, asukaskokemusten kuin osallistamisen menetelmien näkökulmista. Teemanumerossa julkaistavissa artikkeleissa keskeinen kysymys on, kenen kulttuuriperintö nostetaan esiin kaupunkien kehittäessä. Toinen teemanumero (YS 3/2022) lähestyy kaupunkitilaa ja urbaaniperintöä historia- ja maisemantutkimuksen sekä kulttuurisen muistin kautta.

Osallisuus ja osallistaminen ovat 2000-luvulla nousseet kulttuuriperinnön tutkimuksen tärkeiksi teemoiksi. Tähän on vaikuttanut kulttuuriperinnön hallinnoinnissa tapahtunut murros. Vuonna 2003 Unesco laati aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimuksen, joka astui Suomessa voimaan vuonna 2013. Sen pyrkimyksenä on laajentaa aiempaa käsitystä kulttuuriperinnöstä, joka keskittyi esineisiin ja arkkitehtoniisiin kohteisiin sekä länsimaisesta ajattelusta ja estetiikasta kumpuaviin kulttuuriperintöarvoihin. Aineettoman kulttuuriperinnön on sopimuksessa määritelty tarkoittavan ”käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoa, taitoja – sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä, artefakteja ja kulttuurisia tiloja – jotka yhteisöt, ryhmät ja joissain tapauksissa yksityishenkilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään”. Aineeton ja aineellinen kulttuuriperintö on väistämättä aina tiettyjen elävien yhteisöjen ja yksilöiden perintöä, ja sen vuoksi heillä on oikeus olla mukana, kun kulttuuriperintöä arvotetaan tai tehdään sitä koskevia päätöksiä. Yhteisöjen osallistaminen on kirjoitettu vielä laajemmin esiin vuonna 2005 Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksessa eli Faron sopimuksessa kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä, joka astui voimaan Suomessa vuonna 2018. Se korostaa avointa hallintoa ja vahvempaa demokratiaa kulttuuriperintöyhteisöjen oikeuksien ja vastuun näkökulmasta.

Periaatteellisella tasolla on varsin helppo todeta osallisuuden ja osallistamisen arvo sekä pohtia niiden teoreettisia vaikutuksia (Landorf, 2009; Taylor, 2016). Yhteiskuntatieteissä on kehitetty paljon erilaisia yhteisöjä ja yksilöitä osallistavia menetelmiä (esim. Radice, 2015; Chevalier & Buckeles, 2019; Schubotz, 2019). Käytännössä voi kuitenkin olla vaikea paikantaa kulttuuriperintöyhteisöjä tai tunnistaa ne ihmiset, jotka voivat edustaa näitä yhteisöjä (esim. Lähdesmäki, 2019, s. 35–40). Miten sisällyttää näiden vaikeasti määriteltävissä olevien yhteisö-

söjen näkemykset ja arvotukset asiantuntijavetoiseen kaupunkisuunnitteluun ja päätöksentekoon?

Kulttuuriperinnön tutkimuksessa on jäänyt vähemmälle osallistavien menetelmien monimuotoinen hyödyntäminen ja integroiminen tieteelliseen tiedontuotantoon. Osallistavien menetelmien käyttöä on kyllä pohdittu (esim. Forbes & Colella, 2019; Li ym., 2020), mutta varsinaista kulttuuriperintötutkimuksen omista erityispiirteistä kumpuavaa menetelmäkehittelyä ei ole juurikaan tehty (ks. kuitenkin Tully ym., 2022). Myös lääketieteelle tyypillinen tulostutkimus (*outcomes research*) on jäänyt vähälle, vaikka se voisi auttaa hahmottamaan osallistavan perintötyön todellisia vaikutuksia suunnittelun ja hallinnon prosesseihin (vrt. Lee, Earle & Weeks, 2000).

Osallistavien menetelmien käyttö kaupunkien kulttuuriperintötyössä laajenee ja niiden kehittäminen syvenee tulevaisuudessa. Menetelmät rakentavat kaivatun sillan kaupunkien kulttuuriperinnön hallinnoinnin ja tutkimuksen välille: Sillan kummassakin päässä tarvitaan välineitä kulttuuriperintöä koskevan, yhteisöllisen tiedon keräämiseen. Luultavasti tämä sillanrakennustyö luo paineita siihen, että korkeakoulutuksessa osallistavien menetelmien käytön opetus vakiinnutetaan osaksi kulttuuriperintötyön työkalupakkia.

Kirjallisuus

- Chevalier, J. M. & Buckles, D. J.** (2019). *Participatory action research: Theory and methods for engaged inquiry*. Milton: Routledge.
- Forbes, N. & Colella, S.** (2019). Embedding engagement: Participatory approaches to cultural heritage. *SCIRES-IT*, 9(1), 69–78.
- Landorf, C.** (2009). A framework for sustainable heritage management: A study of UK industrial heritage sites. *International Journal of Heritage Studies*, 15(6), 494–510.
- Lee, S. J., Earle, C. C. & Weeks, J. C.** (2000). Outcomes research in oncology: History, conceptual framework, and trends in the literature. *Journal of the National Cancer Institute*, 92(3), 195–204. <https://doi.org/10.1093/jnci/92.3.195>
- Li, J., Krisnamurthy, S., Pereira Roders, A. & van Wesemael, P.** (2020). Community participation in cultural heritage management. A systematic literature review comparing Chinese and international practices. *Cities*, 96, 1–9.
- Lähdesmäki, T.** (2019). Conflicts and reconciliation in the postmillennial heritage-policy discourses of the Council of Europe and the European Union. Teoksessa T. Lähdesmäki, L. Passerini, S. Kaasik-Krogerus & I. van Huis (toim.), *Dissonant heritages and memories in contemporary Europe*. Cham: Palgrave Macmillan, 25–50.
- Radice, S.** (2015). *Designing for participation within cultural heritage. Participatory practices and audience engagement in heritage experience processes*. Saarbrücken: LAP Lambert.
- Schubotz, D.** (2019). *Participatory research. Why and how to involve people in research*. Los Angeles: SAGE.
- Taylor, K.** (2016). The Historic Urban Landscape paradigm and cities as cultural landscapes. Challenging orthodoxy in urban conservation. *Landscape Research*, 41(4), 471–480.

Tully, G., Delgado Anés, L., Thomas, S., Olivier, A., Benetti, F., Castillo Mena, A., Chavarri Arnau, A., Rizner, M., Möller, K., Karl, R., Matsuda, A., Martín Civantos, J. M., Brogiolo, G. P., Corpas Cívicos, N., Ripanti, F., Sarabia Bautista, J. & Schivo, S. (2022). Evaluating participatory practice in archaeology: Proposal for a standardized approach. *Journal of Community Archaeology & Heritage*. <https://doi.org/10.1080/20518196.2021.2013067>